

УДК: 339.726.2(477-622НАТО)

Науменко Наталія,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин

та управління проектами,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

naumenko.ns@gmail.com

Шрамко Олег,

магістр першого курсу факультету міжнародних відносин,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

Shramko.Oleh2022@vnu.edu.ua

НЕВІЙСЬКОВА ДОПОМОГА УКРАЇНІ ВІД КРАЇН НАТО ПІСЛЯ ПОЧАТКУ МАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Відносини Україна-НАТО та ставлення українського суспільства до військово-політичного Альянсу не були однозначними, але ситуація суттєво змінилася із розв'язанням Росією агресії проти України, про що свідчать проведені неодноразові соціологічні дослідження. Так, за результатами проведеного спільно Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» і Центром Разумкова у період з 22 по 27 липня 2015 року опитування, 63,9% українців проголосували б за членство України в НАТО, і тільки 28,5% виступили проти. Це серйозне зрушення, адже ще у 2014 році прихильників членства України в НАТО нараховувалось 45,4%, а п'ять років тому – 24,6% [1]. У 2022 році кількість прихильників щодо вступу до НАТО зросло до 83% [2]. Проте, такі показники зовсім не означають, що українці добре обізнані у питанні НАТО. Більшість з них, висловлюючи підтримку Альянсу, швидше виступають проти Росії і в такий спосіб виражають свій протест проти її агресивних дій. Це вимагає додаткових роз'яснень

українському суспільству щодо сутності Альянсу, щоб закріпити досягнутий рівень підтримки. Одночасно зростає важливість невійськового співробітництва між Україною і НАТО, адже спроби безпосередньої військової допомоги Альянсу Росія однозначно використає на свою користь – для виправдання власних дій та нав'язування українському суспільству ідеї, що НАТО – це ворог.

Від самого початку агресії проти України Російська Федерація намагалась зняти з себе відповідальність за розв'язання кровопролитної війни та активно поширювала надумані нею пояснення причин своїх дій. Відсутність вагомої альтернативи російським і проросійським ЗМІ на сході України призвела до того, що більшість населення цього регіону продовжує вважати НАТО агресивним військовим блоком.

Водночас, навіть багато прихильників членства України в НАТО не знають про невійськові напрямки діяльності Альянсу, зокрема: політичну співпрацю; розвиток цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та внутрішніх реформ; протидію надзвичайним ситуаціям; науково-технічне співробітництво; розвиток цивільного персоналу сектору безпеки; протидію кібер-загрозам; енергетичну безпеку [8]. Невоєнні напрямки діяльності НАТО були ініційовані майже шістьдесят років тому у 1956 році так званім Комітетом Трьох, який рекомендував розвивати їх з метою посилення внутрішньої солідарності, узгодженості та єдності Альянсу, а також для кращого розуміння у країнах, які не є членами НАТО, діяльності цього воєнно-політичного блоку. На Уельському Саміті НАТО у вересні 2014 року, з врахуванням природи розв'язаної Росією гібридної війни, була відзначена важливість невійськової складової Альянсу, яка "сприяє ефективності спільної безпеки" [3].

У протистоянні російській військовій агресії Україна не отримала безпосередньої військової підтримки Альянсу у вигляді втручання, оскільки вона не є членом НАТО і, відповідно, не входить до його системи безпеки. Таке військове втручання, та ще й без міжнародного мандату, який без сумніву заблокує російська сторона, може спровокувати військове протистояння між НАТО й Росією і створити

реальну загрозу глобальній безпеці та передумови для виправдання Кремлем своїх агресивних дій. Ця небезпека й утримує Брюссель від такого кроку, а от Москва своїми діями постійно доводить, що вона не піклується про світову стабільність. Більш того, країни-члени НАТО не підтримали рішення надати Україні озброєння, а це питання має вирішуватись виключно на двосторонній основі [4]. Головною причиною відмови залишалося побоювання, що Росія вдасться до ескалації конфлікту на Донбасі, що власне і відбулося 24 лютого 2022 року. Втім, під час засідання Комісії Україна-НАТО 25 червня 2022 року міністри оборони країн-членів Альянсу повідомили можливість перегляду питання про надання Україні летальної зброї, тому що Мінські домовленості були порушені країною-агресором.

Поряд з непрямою військовою допомогою, до початку активних військових дій у лютому 2014 року, у вигляді підготовки українських військовослужбовців інструкторами НАТО, проведення таких спільних навчань, як Rapid Trident і Saber Guardian, та постачання обладнання й екіпіровки, стало надзвичайно важливим як для розвитку нашої держави, так і для протистояння російській військовій загрозі у той часовий проміжок. Чотири з п'яти Цільових фондів НАТО з допомоги Україні, а саме щодо кіберзахисту, логістики, переходу від військової кар'єри і медичної реабілітації, стосуються невійськової співпраці. Розвиваючи їх, Україна отримує потужну міжнародну підтримку, допомогу у медичному забезпеченні, проведенні внутрішніх реформ, подоланні наслідків природних лих, забезпеченні енергетичної та інформаційної безпеки.

На політичному рівні, від самого початку агресії Росії, Організація Північно-Атлантичного Договору засудила дії Москви та повністю підтримала суверенітет і територіальну цілісність України, про що сказано у відповідних заявах Північно-Атлантичної Ради від 2 березня 2014 року [5]. В подальшому такі сигнали підтримки звучали на різних рівнях, але Альянс не обмежився одними тільки деклараціями.

Важливим напрямком допомоги НАТО Україні стали лікування і медична реабілітація поранених, а також забезпечення обладнанням

медично-лікувальних закладів України та підготовка спеціалізованого персоналу. Підписана 27 квітня цього року Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Агенцією НАТО з підтримки надала Україні можливість в рамках відповідного Цільового фонду Альянсу отримати допомогу з фізичної реабілітації військовослужбовців, поранених в антитерористичній операції в Донецькій та Луганській областях. Вже близько 300 українських військових пройшли або продовжують проходити лікування та реабілітацію в медичних закладах країн-членів НАТО, зокрема, США, Німеччини, Польщі, Литви. Перспективним у цьому плані видається підвищення спроможностей українських медиків надавати медичну допомогу українським пораненим, що передбачає забезпечення українських медичних підрозділів, госпіталів та лікарень необхідним обладнанням для врятування життя українських воїнів.

Північно-Атлантичний Альянс бере безпосередню участь у вирішенні одного із найголовніших для українського суспільства завдань - реформуванні України. Так, на Саміті НАТО в Уельсі у вересні 2014 року була задекларована підтримка всеохоплюючих реформ в Україні не тільки у сфері безпеки та оборони, але й в інших сферах [6]. З цією метою, 2014 року було прийняте рішення про посилення Офісу зв'язку НАТО в Україні додатковими експертами. У липні 2015 року в НАТО за участю представника України був розроблений проект типової навчальної антикорупційної програми для сектору безпеки і оборони, яка також застосовуватиметься в Україні, що здійснюється в рамках Ініціативи НАТО з розбудови доброчесності, цілісності, прозорості та зниження корупційних ризиків у роботі оборонних і безпекових інституцій. В подальшому (після Перемоги) важливим елементом реформування українського сектору безпеки та оборони має стати посилення демократичного цивільного контролю над збройними силами та службами безпеки, на що звертає увагу Альянс. Тут важлива роль відводиться парламентському контролю, тісній комунікації між силовими структурами і громадськими організаціями та вже досить активному міжпарламентському співробітництву Україна-НАТО [8].

Активна співпраця між Україною і НАТО в сфері протидії надзвичайним ситуаціям дозволили до війни спільно нейтралізувати виникаючі природні лиха в Україні та сусідніх країнах-членах Альянсу в рамках роботи Спільної Україна-НАТО групи з цивільного планування в надзвичайних ситуаціях, а також сприяє отриманню від Альянсу допомоги у ліквідації наслідків бойових дій у зоні тодішнього АТО. Так, на засіданні міністрів оборони країн-членів НАТО у червні 2015 року була досягнута принципова згода про створення додаткового Цільового фонду допомоги Україні з розмінування і ліквідації вибухових пристроїв, що дозволить Україні отримати допомогу для очищення від вибухових речовин уже звільнених територій та у подальшому усього Донбасу.

Після низки ініційованих Росією газових воєн енергетична безпека стала однією із сфер діяльності НАТО, рішення про що було схвалене ще на Бухарестському саміті Альянсу у 2008 році. Особливу увагу НАТО звертає на безпеку енергетичної інфраструктури, ядерну безпеку, протидію змінам клімату та енергетичну ефективність. Україна перебуває в постійній комунікації з НАТО щодо енергетичних питань, про що свідчать численні зустрічі керівництва міністерства енергетики України та НАК «Нафтогаз України» з представниками штаб-квартири Альянсу. Україна і НАТО підписали угоду, яка у червні 2015. була ратифікована українським парламентом, і згідно з якою НАТО безпечно перезахоронить ядерні відходи, що залишились в Україні від колишнього СРСР. На першому етапі Альянс виконав роботи на загальну суму 508 тисяч євро по одному із шести об'єктів у Житомирській області. До речі, три об'єкти розташовані на окупованих територіях (два - в Криму, один - у Донецьку).

З врахуванням особливостей російської гібридної війни важливою є співпраця у галузі кіберзахисту та інформаційної безпеки. Питанню протидії російській пропаганді, наприклад, було присвячене засідання Комітету цивільного виміру безпеки ПА НАТО 17 травня 2015 року. Комітет обговорив постійні інформаційні атаки РФ проти країн Євроатлантичного регіону, відзначив недостатність дій НАТО, що дозволило Росії отримати певну перевагу в інформаційному

просторі, і запропонував ввести заборону на російські пропагандистські ЗМІ та збільшити допомогу найбільш вразливим країнам [7]. 18-19 червня 2015 року у Брюсселі була досягнута домовленість між українською делегацією на чолі з тодішнім міністром інформаційної політики Ю. Стецем та представниками НАТО про допомогу у створенні в Україні національної системи стратегічних комунікацій та боротьби з пропагандою. Альянс вже неодноразово надає Україні дорадчу і фінансову підтримку з цих питань та, зокрема, підтримав Український кризовий медіа-центр і видання «Kyiv Post» щодо оприлюднення реальної ситуації на окупованих територіях в Криму і на Донбасі.

Нині Альянс об'єктивно відмовляється від безпосереднього втручання у російсько-український конфлікт та зволікає з наданням необхідного летального озброєння Україні. Тому невійськовий вимір співпраці Україна-НАТО набуває більшої актуальності, особливо в умовах розпочатої Росією війни. Метою такої війни є боротьба за ідентичність, цінності, розум людей, сфери впливу та ресурси. Україна вже отримує від Альянсу допомогу для перемоги у цій боротьбі та продовжує її розвивати, адже вона буде особливо необхідною після нашої Перемоги.

Поглиблена невійськова співпраця з НАТО дозволить Україні наблизитись до стандартів Альянсу, здійснити внутрішні демократичні перетворення та підвищити ефективність цивільних секторів безпеки нашої країни. Крім того, ця сторона співробітництва надасть можливість великій частині українського населення безпосередньо відчувати її результати та краще зрозуміти сутність Організації Північно-Атлантичного Договору.

Список використаних джерел:

1. Кому більше довіряють українці: владі, громадськості, ЗМІ..? URL: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/komu-bilshe-dovirjayut-ukrainci--vladi -gromadskosti -zmi .htm> (дата звернення 13.03.2023 р.).

2. Хотин Р. Чи реальне швидке членство України в НАТО? І як на це впливає війна? <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-viyna-chenstvo-v-nato/32063496.html> (дата публікації 3.10.2022 р.).

3. Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (дата публікації 5.09.2014 р.).

4. Офіційний сайт НАТО. URL: http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_11/20141208_141124-interview-cmc.pdf

5. North Atlantic Council statement on the situation in Ukraine. URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_107681.htm?selectedLocale=en (дата публікації 5.03.2014 р.).

6. Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales. URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (дата публікації 5.09.2014 р.).

7. Офіційний сайт НАТО. URL: <http://www.nato-ra.int/Default.asp?CAT2=3697&CAT1=32&CAT0=3&SHORTCUT=3899>

8. Науменко Н.С. «План Маршалла» для України перспективи та приховані загрози моделі розвитку національної економіки. *Збірник матеріалів VIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами»*. 15 грудня 2022 р. Луцьк. ЛНТУ. 2022. С. 35-40.